
II. Katalin és II. József. Az orosz–osztrák szövetség formálódása 1780–1790

Általánosságban elmondható, hogy a XVIII. századbéli Habsburg Monarchia, de azon belül a Magyar Királyság története is a fejlődés évszázada. Bár Közép- és Kelet-Európában nem volt békésebb időszak ez az évszázad sem a korábbiakhoz képest, a Habsburg-államokra nézve mindenképpen fontos tényező, hogy a vizsgált században az Oszmán Birodalom európai befolyása jelentősen csökkent. Közép-Európát tekintve tovább gyengült a Lengyel–Litván Nemesi Köztársaság, amely igaz, inkább csak közvetett módon játszott szerepet a Habsburg Monarchia életében azzal, hogy elválasztotta azt másik két, dinamikus fejlődő államtól: a Porosz Királyságtól és az Orosz Birodalomtól.¹ Mielőtt azonban a Nemesi Köztársaságot a század végén (1795) teljesen felosztották volna, ezáltal az említett államokkal határossá vált a Habsburg Monarchia, már jelentős diplomáciai események történtek a kezdetben még nem szomszédos három állam között. Az osztrák–orosz viszonyt tekintve a „legbarátságosabb” időszak II. József egyeduralmának idejére (1780–1790) tehető. Ezt az időszakot vizsgálta és dolgozta fel *M. A. Petrova II. Katalin és II. József. Az orosz–osztrák szövetség formálódása 1780–1790* című, 2011-ben megjelenő könyvében. A munka az orosz történésznő három évvel korábban, az Orosz Tudományos Akadémián megvédett disszertációjának a kiadott könyv változata. A monográfia megjelenése óta már öt év telt el, de a korszakkal foglalkozó publikált magyar munkákban tudomásunk szerint még csak nem is hivatkoztak rá. Ez valószínűleg leginkább annak tudható be, hogy az orosz és a magyar könyvtárak között hiányos a „termékcseré”, így a magyar kutatókhoz egyáltalán nem jut el.

A cím ugyan nagyon konkrétan egy szűk időmetszetet jelöl, de maga a munka szerencsére tágabb időkerettel dolgozik. A viszonylag hosszú beve-

¹ A Poroszország 1701-től tényleges királyság, míg Oroszország 1721-től birodalom (Российская Империя). I. Péter az orosz szenátus jóvoltából vette fel az imperátor címet. A magyar szakirodalomban nem megszokott, hogy császárként emlegessük a péteri időszak utáni orosz uralkodókat, holott indokolt lenne. Az általunk most bemutatott könyvben Józsefet is imperatornak, Katalint is *imperatricának* nevezi Petrova.

zetöböl az olvasónak kiderül, hogy ebben a munkában tényleg a megjelölt két személy lesz a főszereplő: két felvilágosult uralkodóról van szó, akiknek kül- és belpolitikai nézeteik össze-össze találkoztak, ők maguk személyesen viszont csak két alkalommal. Ha az ősoket nézzük, nem említhető egy lapon a két uralkodó. József családja középkori eredetű, roppant befolyásos és tekintélyes család, de a magyar olvasóközönség számára aligha kell bemutatni a Habsburg-dinasztiát, amely az osztrák örökösödési háború egy rövid epizódjától eltekintve, 1438-tól 1806-ig, tehát megszűnéséig viselte a német-római császári koronát. Katalin kevésbé jelentős családból származik, férje révén került az orosz trónra.

A Habsburg és orosz érdekek nem keresztezték egymást egészen a XVIII. századig. A nemzetközi diplomácia színterén egy fontos összefüggésnek tulajdonít fontos szerepet a történész: az orosz-osztrák ütköző, illetve környező államok (különösen a Rzeczpospolita) egyben a francia külpolitika meghosszabbított karjai is voltak, amelyek a Habsburg-Bourbon évszázados dinasztikus versengésben nem egyszer jelentettek előnyt a franciáknak. Mindezeket kell elhelyezni az egyelőre még csak Európa-centrikus, de nem csak Európára kiterjedő világpolitikában, melyben mérföldkőnek tekinthető az 1648-as vesztfáliai, majd az 1815-ös bécsi rendszer. Ezek alatt és következtében jött létre, és tulajdonképpen az I. világháborúig egyre erősödött az ún. pentarchia.²

Petrova hosszasan ismerteti a kutatómunkája során felkeresett levéltárakat³, a primer források típusait, majd rátér a szakirodalomra, kezdve egészen a XIX. század közepén megjelent művekkel, amelyek a tárgyalt korszak állami szintű orosz-osztrák kapcsolatait vizsgálta. Mint mondja, azoknak a megírását szinte minden esetben az aktuálpolitikai események „szorgalmazták”, mint például a krími háború vagy az 1877–78-as orosz-török háború. Véleményünk szerint a könyv ezen része önmagában is megállja a helyét egy önálló historiográfiai tanulmányként. Szó esik korabeli hipotézisekről és nézőpontokról a keleti kérdéssel⁴ kapcsolatban. Sorba veszi az orosz, osztrák, német és angol történetírás eredményeit, az 1917-et követő orosz paradigmaváltás következményeit, a XX. századi nyugati felfogásokat és napjaink legfrissebb nézőpontjait.

A közel 40 oldalas bevezetőt követően az első fejezet a „*Természetes szövétségesek vagy ellenségek?*” címet kapta, amely két részből áll. Az

2 Értendő ezalatt: Nagy-Britannia, Franciaország, Ausztria, Poroszország és Oroszország „közös európai uralkodása”.

3 Moszkva, Bécs, Párizs, Stuttgart.

4 Keleti kérdés alatt tulajdonképpen Kelet-Európa egész történetét érthetjük, de különösen a korban Európa betegének tartott Lengyel-Litván Nemesi Köztársaság sorsát.

első alfejezet címe: *1726–1746 közötti orosz–osztrák szövetséges szerződések*. A sorok azonban egy korábbi eseményt tárgyalnak: 1687-ben az oroszok bekapcsolódtak az oszmánellenes harcokba s ezáltal első ízben kerültek egy táborba a Habsburgok és a Romanovok. Majd a XVIII. század elején két jelentősebb háború is folyik Európában, szinte egy időben, és bár hatással voltak egymásra, a történészek gyakran külön lapon említik. Ez a spanyol örökösödési háború illetve az északi háború. Előbbi szinte egész Nyugat-, míg utóbbi egész Kelet-Európára kiterjedt. Bár a háborúk kezdési és befejezési dátumai nem egyeznek, a tényleges és jelentős hadi cselekmények közel azonos időszakban történtek. A munka tárgyát képező két állam tulajdonképpen „barátságosan” viszonyult egymáshoz a háborúban, a Rákóczival kapcsolatos eseményeket leszámítva érdekeik különösebben nem sértették egymást. A később többször is fellángoló „közös ügy”: az oszmánok elleni egységes fellépés a század elején még nem volt olyan fajsúlyos. A két ország viszonyában fontos eseménynek tekinthető, hogy Nagy Péter elől a merénylettel vádolt fia a bécsi udvarban keresett menedéket. VI. Károly német-római császár vélhetően már csak azért is támogatta Alekszej trónigényét féltestvérel szemben, hiszen rokoni szálak fűzték hozzá. A cárevics halála után inkább kívánták az ő fiát az orosz trónra, mint a később trónra lépő I. Katalint. Talán ez is oka lehet annak, hogy a Habsburgok egészen az osztrák örökösödési háborúig nem ismerték el az orosz uralkodók imperatori címét.

I. Péter halála után a fiatal birodalom a helyét kereste az európai szövetségi rendszerben. Az 1720-as évek közepén a Habsburg Monarchia és a Spanyol Királyság állt az egyik, míg Nagy-Britannia és Franciaország állt a másik oldalon. 1726-ban létrejött az első orosz–osztrák szövetség, amit jó egy évtizeddel később egy közös háború (1735–1739) követett az oszmánok ellen. A háború sikeresnek egyáltalán nem nevezhető. Sőt, míg az osztrákok számára a belgrádi béke területi veszteségeket hozott, addig az oroszok megtarthatták a háborúban visszaszerzett Azovot; folytatódhatott a küzdelem a Fekete-tenger uralmáért. Petrova is osztja azt a történészi vélekedést miszerint az oroszok bécsi ajánlólevellel kerültek be az európai nagyhatalmak kiváltságos körébe. Ezt látszik alátámasztani, hogy Bécs és London közeledése szinte automatikusan eredményezte az angolok és oroszok együttműködési hajlandóságát: 1734-ben meg is kötötték egy szövetségi és kereskedelmi egyezmény, illetve a háttérben szerveződött már egy hármas egyezmény lehetősége is a „három fekete sas” között a Lengyel–Litván Nemesi Köztársaság kárára.

Új fordulat az európai külpolitikában, amikor a „legkisebb fekete sas”, tehát a Porosz Királyság trónjára II. Frigyes személyében egy energikus, céltudatos király lépett 1740-ben, továbbá az, hogy ebben az évben meghalt VI. Károly német-római császár. Az ekkor kirobbanó osztrák örökösödési háborúban az oroszok szerepe még közel sem volt olyan jelentős, mint a Szilézia visszaszerzéséért folyó hétéves háborúban, aminek a kimenetelét tulajdonképpen az döntötte el, hogy az akkor hatalomra kerülő III. Péter elárulva az egyébként már győztesnek mondható osztrák szövetségét, a poroszok mellé állt. Ennek következtében kellett Mária Teréziának végleg lemondania Sziléziáról, amelyet II. Frigyes még az osztrák örökösödési háborúban foglalt el.

Az 1762-es fordulatot és az azt követő eseményeket Petrova a következő alfejezetben – amely az *Ellenállás (1762–1774)* címet viseli – részletesen tárgyalja, természetesen nagyobb hangsúlyt fektetve az orosz érdekekre és célokra. III. Pétert a II. Katalin cárnőként ismert német felesége (Sophie Auguste Friederike von Anhalt-Zerbst) buktatta meg. Bár férje nyilvánvaló porosz-barát politikáját nem folytatta, de nem is tért vissza a III. Péter előtti osztrák szövetséghez. Katalin kivárása (és vélhetően hatalomra jutásának módszere) aggodalommal töltötte el Mária Teréziát. Kapcsolatuk egyébként életük végéig nem nevezhető felhőtlennek, így nem meglepő módon a cárnő inkább II. Józsefhez és Kaunitz kancellárhoz közeledett. A fejezet hátralévő része a Nemesi Köztársaság 1772-es felosztásának előzményeivel és eseményeivel foglalkozik.

A második fejezet *A közeledéshez vezető utak: az 1770-es évek második fele* címet viseli. Az éppen zajló orosz-török háborúban (1768–1774) II. Katalin szövetségesek nélkül ért el sikereket, ami végérvényesen megszilárdította az orosz hatalom legitimitációját Európában. II. József anyja rosszállása ellenére igyekezett egyre szorosabbra fűzni a kapcsolatot a cárnővel. Ebben a törekvésében Kaunitz kancellár támogatására számíthatott. 1780 elején, tehát Mária Terézia halálának évében, II. József már határozottan jelezte édesanyjának, hogy szándékában áll találkozni az orosz cárnővel. Ezt anyja nem támogatta. Ennek személyes oka is volt, de tartott a nemzetközi megítéléstől is, hogyan reagál majd egy ilyen úthoz Párizs és Berlin? A királynő aggodalma nem volt alaptalan: II. Frigyes pl. a konstantinápolyi és párizsi udvarban azt sugallta, hogy az orosz-osztrák közeledés egy Bourbon-ellenes ligát és az Oszmán Birodalom felosztását fogja eredményezni. Ennek ellenére II. József utasítást adott a találkozó előkészítésére.

A harmadik fejezet – *Inkognitóban Bécsből, avagy Falkenstein gróf Oroszországban (1780)* – József oroszországi útjáról szól. A korban meg-

történt anonim uralkodói utazások gyakorlatát követve II. József Falkenstein gróf néven indult útnak, hogy ezzel is elkerüljék a ceremóniális nehézségeket és körülményességeket. Április 26-án a császár elindult Bécsből, majd május 21-re ért az orosz határhoz. Kezdetét vette egy nagyobb körút: az uralkodó megfordult Kijevben, Moszkvában és Szentpétervárott is. Az biztos, hogy esetenként a vendéglátók tudták, hogy nem pusztán egy főúr érkezett meg, hanem maga a német-római császár. Katalinnal először június 4-én találkozott Mahiljovban. Az első találkozás néhány percre korlátozódott, az uralkodókon kívül még Patyomkin volt jelen. A jelentős esemény előkészítésében és egyébként az orosz–osztrák kapcsolat alakulásában fontos szerepet játszott a régóta állásában lévő orosz bécsi követ Golicin⁵ és a nemrégiben kinevezett pétervári osztrák követ Cobenzl⁶. Petrova a gyakori idézetekkel, a követek és az uralkodók levelezésével az „ismerkedés” folyamatába segít bepillantani. Többek közt tudomást nyerünk az uralkodók egymásról alkotott véleményéről, az utazások részleteiről és az út nemzetközi megítéléséről.

A következő fejezet – *„Levelezés útján történő megállapodás” az 1781-es év és közvetlen eredményei* – József Bécsbe visszaérkezésénél veszi fel a fonalat (augusztus 19.). A császár a pétervári követének írt leveléből megtudhatjuk, hogy nagyon eredményesnek tekintette az utat és kiválóan érezte magát. A jó benyomás azonban még nem volt elég egy szövetség tető alá hozásához. Petrova szerint a szövetség alakulásában meghatározó tényező a poroszok viselkedése és Mária Terézia halála (november 29.) volt. II. Józsefnek ezután már az egész birodalomra figyelnie kellett. Egyeduralkodóként első külpolitikai lépése az volt, hogy kölcsönös védelmi szerződést kötött Oroszországgal. A végleges verzió megtalálása nem volt egyszerű feladat. Mindkét fél igyekezett a lehető legtöbbet kihozni a szerződésből, miközben nem kívánta elveszteni a már korábban szerzett előnyöket, diplomáciai kapcsolatokat (ez utóbbi Poroszország kapcsán merült fel több alkalommal is). De eltért a szerződő felek véleménye az időtartam és a garantált hadsereg mértékében is. Petrova végső következtetése: Ausztriának nagyobb szükség volt az oroszokkal való szövetségre, mint fordítva. A szerződéskötés egyéb kézzel fogható eredményeket is hozott az egymásközi és a más államokkal való kapcsolatában (pl. házassági szerződések, az orosz trónörökös bécsi látogatása).

Az ötödik fejezet – *Működésben a szövetség: a béke diplomáciája* – három alfejezetet foglal magában: *A keleti kérdés és a „görög terv” II. Kata-*

5 Dimitrij Mihajlovics Golicin (Дмитрий Михайлович Голицын, 1721–1792).

6 Johann Ludwig Joseph Graf von Cobenzl (1753–1809).

linná; II. József Európa tervei és Oroszország szerepe azokban; Az 1785-ös orosz-osztrák kereskedelmi szerződés.

Az elsőben az orosz cárok által régóta dédelgetett terve került szóba: a Bizánci Birodalom restaurálása, természetesen orosz fennhatósággal. Konstantinápoly elestével a keleti egyház központjának helye megkérdőjelezhetővé vált. Pályázott volna erre a címre, történelmi jogaira hivatkozva például Kijev is, de a gyakorlat azt mutatta, hogy Moszkva ténylegesen is képes betölteni a „harmadik Róma” funkcióját.

A Portánál követi szolgálatot ellátó osztrák internuncius⁷ és orosz követ⁸ a bajor örökösödési háborút lezáró kongresszus alkalmával ismerkedtek meg, ahol mindketten meghatalmazottként voltak jelen. Ez a közös előzmény a későbbiekben hasznosnak bizonyult: sikeresen tudtak együttműködni az orosz és osztrák közös érdek képviselésében Konstantinápolyban. II. Katalin 1782. szeptember 10-én küldte meg II. Józsefnek levelét a görög tervről, amiben az Oszmán Birodalom felosztását kezdeményezte. Tervei szerint az osztrákoknak jutott volna legalább Bosznia és a dunai fejedelemségek. Petrova részletesen elemzi a felosztásra vonatkozó néhány évvel korábbi, már felmerült terveket illetve annak fogadtatását. Néhány évvel korábban, amikor Mária Terézia életében felmerült az Oszmán Birodalom feldarabolása, a királynő akaratából a Habsburg Monarchia elzárkózott. Ez a koncepció II. József idején megváltozott. Petrova remek módon jelenít meg több szereplőt ebben a kérdésben, így az uralkodókat és követeket, de például Lipót nagyherceget is, a császár testvérét. A testvérek levélváltása után az Oroszországnak szánt választ Kaunitz írta meg. Az éppen betegeskedő császár által jóváhagyott választ végül november 13-án küldték a cári udvarba. A fő kérdés az osztrákok számára az volt, hogy az Oszmán Birodalmon való osztozkodás milyen hatást válthat ki a szomszédos államokból. A poroszok támadást indíthatnának Csehország ellen, a franciák Osztrák-Németalföld ellen, a Nápolyi és Szardíniai Királyság Milánó ellen, sőt a törökök maguk is Magyarország és a Bánát ellen? Természetesen az oroszok próbáltak megoldási lehetőségeket kínálni, például Franciaországot Egyiptommal, Poroszországot a Nemesi Köztársaság rovására kárpótolni. Veszélyt hordozott magában a Krími Kánság is, hogy az esetleges felosztás alkalmával hogyan fognak lakosai az oroszokhoz viszonyulni.

Közben a nemzetközi helyzet is módosult, a Porta és a Habsburg Monarchia között a franciák közvetítői szerepet játszottak. A poroszok és a franciák a Rzeczpospolita, illetve a Levante területeiből kértek volna kár-

⁷ Peter Philipp Gerbert (?-?).

⁸ Jakov Ivanovics Bulgakov (Яков Иванович Булгаков, 1743–1809).

pótlást egy törökellenes fellépés támogatásához. Az árak magasak voltak, a garanciák alacsonyok, amelyeket sem az osztrákok, sem az oroszok nem vállalhattak. A felosztás tervével az orosz cárnő egyre inkább egyedül maradt. Amíg II. Katalin a „görög tervvel” hozakodott elő, addig II. József a „bajor tervet” dédelgette.

Petrova a második alfejezetben taglalja a császár elképzeléseit a területi változásokról, majd vissza-visszatekint a terv előzményeire, amelyeket már a XVII. század óta lebegtettek. Petrova véleménye szerint József részéről a „bajor terv” szorgalmazása egyfajta reakció, vagy válasz lehetett Katalin „görög tervére”. Ahogyan József hezitált az Oszmán Birodalom felosztásán, úgy Katalin is vonakodott a német-római császár támogatásától. Azzal viszont mindketten tisztában voltak, hogy egymás nélkül céljaik kivitelezhetetlenek. Franciaország és Poroszország számára eleve nem volt kívánatos, hogy a Habsburgok megerősödjenek keleten, de hogy Közép-Kelet-Európában még jobban megerősítsék pozíciójukat, az még veszedelmesebb lehetett számukra. Ami zavaró lehet az olvasónak, az az, hogy a fejezetek tagolása miatt sokszor kell visszatérni korábbi eseményekhez. Jelen fejezetek esetében ez különösen igaz, hiszen az orosz és osztrák terv párhuzamosan futott. Ha az egyes fejezeteket mint tanulmányt nézzük, akkor kiválóan megállják a helyüket, viszont ha a könyvet mint egészet tekintjük, akkor talán érdemesebb lett volna egy fejezetben tárgyalni, párhuzamosan vizsgálva.

A harmadik alfejezetből kiderül, hogy a vizsgált két doktrína közel sem merítette ki az államok együttműködését. Egy kereskedelmi egyezmény megkötése már II. József 1781-es látogatásakor megfogalmazódott, de az aláírásáig még hosszú út vezetett. Ezt veszi sorra Petrova a rá jellemző alapossággal, elemezve más európai megállapodásokat, vámtarifákat elnyert és biztosított privilégiumokat. Szó esik még létrehozott és létrehozandó kereskedő házacról, azoknak költségeiről és felszereléseiről. A kereskedelmi megállapodást hosszas előkészítő munka után csak 1785. november 12-én írták alá. Ez hivatott volt védeni az orosz és osztrák kereskedőket, személyes szabadságot garantált nekik, joguk volt megmaradni saját hitükben, megoldási útmutatót adott az esetlegesen felmerülő konfliktusokra állam és kereskedő között. Maga a szerződés azonban ezeknél sokkal távolabb mutatott: egy több évtizeden keresztül húzódó szövetségi kapcsolat határjelzője volt.

Az utolsó, azaz hatodik fejezet – *Működésben a szövetség: a szövetségi jog érvényesülése* – a szövetség hatályba lépését és a gyakorlatban való működését mutatja be. A két alfejezetre tagolt rész egy-egy jelentős témát ölel fel, amelyek ezúttal kronologikusan követik egymást. Először Falken-

stein gróf újbóli oroszországi látogatásáról – *Falkenstein gróf krími utazása (1787-ben)* – olvashatunk, az aktuális nemzetközi diplomácia eseményeivel indítva. Ez a rész sem tehát csak az útról és annak előkészítéséről szól, hanem a nagyhatalmak árgus tekintetéről is, mellyel a császárt és császárnőt kísérték. Ezt azonban már nem tehetette meg mindenki, ugyanis a nagy rivális – vagy ha a helyzet úgy hozta, akkor nagy szövetséges, vagy inkább csak cinkos – Nagy Frigyes 1786. augusztus 17-én meghalt. Mivel az utód, II. Frigyes Vilmos legfőbb tanácsadója⁹ korábban bécsi követ is volt, Kaunitz meg volt róla győződve, hogy a trónutódlás után sem lesz változás a porosz–osztrák viszonyban. A levélváltások ettől függetlenül már Nagy Frigyes utolsó heteiben elkezdődtek a trónörökösssel, legfőképpen azért hogy kipuhatolják, miként viseltetnek a törökökkel kapcsolatban (II. Frigyes mindig az egyensúlyra törekedve védte a török integritást). Eközben II. Józsefet más típusú ügyek is foglalkoztatták: már korábban közelebbi kapcsolatba került az orosz trónörökösssel, II. Katalin fiával, a későbbi I. Pállal és feleségével, a württembergi hercegnővel. Az érdekes kapcsolatot, amely vélhetően II. Katalin kedve ellenére volt – hiszen fiát igyekezett kizárni az örökségből – hosszabban tárgyalja Petrova. Az orosz nemzetközi kereskedelmi szerződések elemzése után olvashatunk magáról a krími utazásról, melynek a célja egy közös fellépés volt az Oszmán Birodalom ellen.

A második alfejezet – *Kalaposok a turbánosok ellen: Oroszország és Ausztria 1787–1791-es háborúja Törökországgal* – kimondottan a háborúval foglalkozik. A hangulat egyébként is feszült volt az oroszok és törökök között, de egy követi incidens után már az ok is megvolt a háborúra. Ezúttal is a törökök üzentek hadat, amit vélhetően Katalin örömmel fogadott, hiszen maga mellett tudhatta II. József támogatását is. A két állam készen állt a háborúra. A háború eseménytörténete – közben II. József halála – a szisztovói és jászvásári békék és a közben kitörő párizsi forradalom már ismertebb fejezetek a magyar történetírásban is. Mindezeket a kiváló történész levélrészletekkel és a háború nemzetközi hátterének figyelemmel kíséréssel teszi még informatívabbá.

A könyv végén a befejezésben röviden összefoglalja az orosz–osztrák szövetség főbb eseményeit, előnyeit és hátrányait. Az összegzés lényege, hogy sem II. Józsefnek, sem II. Katalinnak nem volt lehetősége a tárgyalat korszakban más szövetségest keresniük. Ezen két hatalom kivételével, minden más jelentős európai állam az Oszmán Birodalomra, mint az egyensúly egyik alapkövére gondolt. Tulajdonképpen így válhatott természetes szövetségesévé az orosz és az osztrák állam egymásnak.

⁹ Ewald Friedrich von Hertzberg (1725–1795).

A könyv tudományos hasznosíthatósága szempontjából nagyon fontos a 16 oldalas forrás- és szakirodalom-jegyzék, és a tízoldalas névmutató. Ezekből megtudhatjuk, hogy az orosz történész nagy számban használt fel eredeti és újrapiublikált forrásokat. A felhasznált szakirodalom fele orosz nyelvű, másik fele pedig angol és német nyelvű munkákat tartalmaz. Kis számban felfedezhetünk magyar, holland, spanyol és lengyel történészeket is, természetesen angol vagy német nyelvű fordításban. Ezt követi egy nagyon rövid illusztráció-jegyzék, német nyelvű rezümé majd a kétnyelvű (orosz és német) tartalomjegyzék zárja a tudományos munkát. A könyv használhatóságát nagyban segíthette volna bővebb illusztrációs tartalom, de sajnos ez kimerült néhány portré képben és egészen kevés térképben. Amíg például a korabeli Habsburg Monarchia teljes területéről egy kétoldalas térkép segít eligazodni, addig Oroszországról ilyen nincs, noha nyilvánvalóan hasznos lett volna. Ami a magyar kutató szempontjából további értéket jelentett volna, ha Petrova kitért volna arra, hogy a külpolitikai célokról mennyire volt tudomása más, államalkotó nemzetek vezetőinek, illetve hogyan viszonyultak azokhoz. Ez alatt elsősorban a magyar vagy cseh vezető elitet értem. Összességében a könyvvel a magyar historiográfia is gazdagodhat, hiszen részletes képet ad a Habsburg Monarchia keleti és az Orosz Birodalom nyugati politikájáról, a XVIII. század második felében.

M. А. Петрова: Екатерина II. и Иосиф II. Формирование российско-австрийского союза 1780–1790. (II. Katalin és II. József. Az orosz-osztrák szövetség formálódása 1780–1790) Москва, Наука. 2011. 421 pp.

Dinnyés Patrik